

Közlegelők és erdei legelők

Irta: Nagy László erdőtanácsos, érs. erdőfelügyelő

Az Erdészeti Lapok f. évi januári füzetében „A közlegelők pusztulása“ cím alatt Létz Lajos híven festi le az ugynevezett közlegelőket, melyekről igen találóan mint legelőtemetőkről emlékszik meg.

Sajnos, mindenben igazat kell adnunk a cikkirónak, mert a közlegelők és legelők egyáltalában mostoha-gyermekei nem csak a gazdáknak, a községeknek és urbéres közönségnek, de kevés kivétellel a nagybirtokosoknak is.

Már pedig országos és közgazdasági érdek, hogy azok fenntartása, rendszeres kezelése és javítása minden eszközzel és móddal biztosítottassék.

Ezt célozta a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. t. c., melynek 13. §-a a vizmosásos és vizmosás veszélyének kitett területek befásításáról intézkedik; a 21. §. intézkedést tartalmaz arra vonatkozólag, hogy a legelőre hány állat bocsájtható, a területnek, mely részei, mely időben és minő sorrendben felváltva kerüljenek legeltetés alá; az 51. §-a pedig a kártékony növények kiirtását kötelezővé teszi.

Teljesen elhibázott dolog volt azonban ezek végrehajtásával az érdekelt birtokosok közgyűlését, illetve az érdekelt birtokosok közül választandó gazdasági tanácsot megbízni, mert hisz el sem képzelhető, hogy valami észszerű, jövőbe látó és országos érdekű gazdasági rendszer megállapítására a gazdasági ügyekben rendszerint analfabéta egyénekből álló kupaktanács alkalmas legyen.

Hogy ez tényleg bekövetkezett, igazolja a m. kir. gazdasági felügyelőségek szervezését tartalmazó 1912-ik évi XXIII. t. c., valamint az azzal kapcsolatos, a mezőgazdasági ügyeknek a törvényhatóságnál való intézéséről szóló 1912-ik évi 12200. szám alatt kelt földmivelésügyi miniszteri rendelet, mely az előadói teendőket a m. kir. gazdasági felügyelőkre bizza, vagyis módot és alkalmat nyújtott arra, hogy szakértő gazda beavatkoz-

hassék gazdasági kérdésekben és irányt mutasson a helyes és okszerű gazdálkodásra, tehát a közlegelők kezelésére vonatkozólag is, valamint ellenőrizhesse is a törvényben foglaltak végrehajtását.

Nem lehet általánosságban elvitatni a m. kir. gazdasági felügyelők érdemeit a közlegelők javítása körül, de nem lehet elvitatni a volt járási erdőhivatalok és erdőgondnokságok érdemeit sem, kik karöltve egymással különösen a közlegelőkön mutatkozó vizmosások és szakadékok, valamint a kopárosodásnak induló területeken végrehajtott fásítások és talajkötésekkel igen szép eredményeket mutattak fel a múltban; hogy ez azonban országszerte történt-e nem tudom, tény az, hogy a Királyhágó tuli vidékeken alkalmam volt sok igen szép fásítást és árokkötést látni, valamint Heves és Borsod megyében számos községben is láttam sikerült vizmosáskötések és fásítások nyomait.

Sajnos azonban ma ezen műveleteknek nagyobb részét csak nyomai észlelhetők, a háboru és kommün alatt ezek nagyobb részét elpusztultak, ma pedig az egész vonalon a régi rablógazdálkodás folyik a közlegelőkön. E tekintetben vezető szerepet játszanak Borsod megye Bátor és Lelesz községek közlegelői, melyeken végig tekinteni valóságos undor.

Hogy ilyen elvadult, megrongált, vizmosások által megszaggatott területen a majdnem minden községben megszorodott állatállomány nem talál elég táplálékot, hogy ebből kifolyólag a gazdák szeme a szomszédos erdőbirtokos erdejére sandít, ezen nem lehet csodálkozni, mert hisz még felvilágosult és jónevű gazdáknak az erdők iránti ellenszenve már régibb keletü és erdészeti szakörökben eléggé ismeretes (holott szerencsésnek mondható minden mezőgazdaság, melynek valamelyes kapcsolata van az erdőgazdasággal, különösen a mai viszonyok és a mai igen magas faárak mellett), de csodálkozni lehet azon, hogy egy agrárállamban nem fektetnek különös sulyt a közlegelők és általában a legelők kezelésére,

pedig ma, mikor az állattenyésztés és az állattartás fokozottabb mértéke megállapítható, nemcsak a közlegelők, hanem általában a legelők jókarban tartása, javítása és okszerű használata eminens közgazdasági és országos érdek.

És ha már országos közgazdasági érdek, miért nem lehet a törvénynek érvényt szerezni, miért ne lehetne a közbirtokosokat és általában a birtokosokat reászorítani — úgy, mint az erdőbirtokosokat — hogy a legelőterületeket a kormány által jóváhagyott gazdasági üzemterv rendelkezései szerint kezeljék és használhassák?

Miért ne lehetne a legelőterületekre a numerus clausust kötelezővé tenni és azt betartatni, míg ma ellenkezőleg, a legelőt ostoba módon túltömik állatokkal?

Miért kell az állatoknak állandóan a szerencsétlen talajt taposni, hogy esős időjárás alatt a paták alól a fű gyökere is felszínre kerüljön és miért ne lehetne ilyenkor az istállózást kötelezővé tenni?

Miért ne lehetne a legelők jókarban tartását, fogasolását valamint a tövis és kártékony növények irtását a legszigorubb rendszabályokkal végrehajtatni? és végül miért kell az egész területet állandóan végiglegeltetni, hogy az állatok a legelőn minél előbb csak tengődjenek? Ha már vannak erre vonatkozólag megfelelő törvényeink, miért sántít azok végrehajtása? Hisz nem kellene egyéb, mint a m. kir. gazdasági felügyelők hatáskörének rendeleti uton való bővítése mellett ezen törvényeket legszigorubbán és érzékeny büntetések terhe alatt végrehajtatni.

Megtörtént dolog és hihetőleg másutt is történhetett, hogy egy község a közös legelőnek fele részét (150 hold) felosztotta és nagyobb részt szőlővel ültette be (a legelőnek maradt terület pedig a szokott elvadult állapotot mutatja), holott az 1894. évi XII. t.-c. 12. §-a expressis verbis kimondja, hogy osztatlan, közös tulajdont képező közlegelők csak a földmívelésügyi miniszter hozzájárulásával oszthatók fel. Persze most már a legelő nem lévén elegendő, az érseki erdőből követelnek 200 holdat és

habár az 1920. évi XXXVI. t.-c. 83. §-a szerint erdő nem képezheti kisajátítás tárgyát és habár eziránti követelésükkel ismételten elutasítottak, folytonosan kísérleteznek és kérelmükkel ostromolják a földmivelésügyi minisztert.

Aggodalmas tünet, hogy mindenütt fokozottabb mértékben, ugyszólván követelőleg lépnek fel a gazdák erdőlegelő és erdőkisajátítási igényükkel és e tekintetben észrevehetőleg hatósági támogatásban is részesülnek; sőt a földreformnovella tervezete lehetővé is kívánja tenni az erdők kisajátítását ilyen célra. (Még csak ez hiányzik nekünk!)

Ezek után áttérek az erdőlegelőkre.

Talán elfogultsággal fognak vádolni, amidőn kijelentem, hogy az erdei legeltetésnek határozottan ellensége vagyok, mert hosszú gyakorlatom alatt erre vonatkozólag kedvezőtlen tapasztalataim vannak, látva azt, hogy tág lelkiismerettel, sablonos intézkedésekkel és tervekkel és a valóban károsítások nélkül legeltethető erdőterületek gondos kiválasztása nélkül kiszámíthatlan károk kuforrásává válhatik az erdei legeltetés. Habár szolgálataim alatt egyszermásszor a kényszernek engedve kénytelen voltam legelőerdőt tervezni, ezt mint torzszülöttet mindig elítélendőnek tartottam és egyáltalában igyekeztem az erdei legelőt megszüntetni, vagy legalább is a minimumra szorítani.

Kevésbé lehet hibáztatni a községeket vagy urbéres közönséget, ha az üzemtervi mellékhasználati terv leple alatt erdejüket a legeltetéssel tönkreteszik, mint a nagybirtokosokat, kik ugyanazt teszik, kiknek azonban ezen ténykedésük mindenestre súlyosabb elbírálás alá esik.

Az egyedüli állat, melyet szívesen látok az erdőben (előkészítő vágásokban, vágható koru és kihasználás előtt álló állományokban), a sertés, mert nyilvánvaló, hogy a szálerdők természetes felújítása körül hasznos szolgálatot tehet.

Heves és Borsod megyében a birkatenyésztés különösen dédelgetett tenyésztési ág volt és most is az, de különösen most, amikor a gyapju ára állandóan emelkedik.

Érthető, hogy a nagybirtokosok ezen előnyt kihasználni igyekezve, a birkaállományt egyre szaporítják, azonban arra nem gondolnak, hogy amilyen arányban a birkaállományt szaporítják, oly arányban a legelőterület nagyobbitásáról is gondoskodjanak. Majd kisegít az erdő! Ugy sem árt meg neki a legeltetés! Kevés kivétellel ez a gazdák felfogása.

Heves és Borsod megye területén az erdők nagy része sarjadzás által ujult fel úgy ahogy, holott a legtöbb üzemterv a szálerdőüzemet fokozatos felujítással írja elő. Elszomorító látványt nyújtanak ezek az erdőterületek, melyek 20—30 év előtt tarrá vágattak és felujultak (?), mert ezek a kiméretlen birkalegeltetés áldozatai lettek. Egy tőből nőtt 3—4—5 elcsenevészedett, girbe-görbe egyed alkotja a 0.4—0.6 sűrűségű állományt; biológiai tünetnek tartom azt a jelenséget, hogy az alsó sarjak többnyire a földön kusznak, ilyképen igyekezték életerének, a gyökereknek folytonos taposása és sérülése ellen védekezni; ott, ahol a sarjak mellett életképes magról kelt ujjulat volt, vagy ahol a gondos erdész igyekezett a természetten ültetéssel, vagy vetéssel segíteni, ott lerágva, letaposva tengetik szomorú életüket a fiatal fácskák, várva biztos halálukat. Azonkívül a folytonos taposás által a talaj kőkeménnyé vált.

Ilyen erdőkben egy emberöltő sem elég a régi hibák helyrehozatalára!

A gazdasági üzemtervek kiegészítő részét képező mellékhasználati tervnek megállapításánál szakítani kell a régi gyakorlattal, mely elegendőnek tartotta az 5—10 évi elő- és 10—20 évi utótilalmat. Általánosságban ez direktíva lehet ugyan, hanem szabályul nem állítható fel olyképen, hogy az ezen kategóriába nem eső faállományok mind legeltethetők. Az erdőrendezőnek kötelessége volna gondosan mérlegelni, melyek azon erdőrészek, ahol a legeltetés nem tehet kárt sem a jelenben, sem a jövőben és e tekintetben inkább legyen pesszimista, mint optimista; sok-sok bajnak lehetne elejét venni a talaj, a fekvés, a növekedés és általában az állomány általános állapotának mérlegelésével.

Az állami kerületi erdőrendezők, valamint a kir. erdőfelügyelőségek feladatát képezné, úgy az általános irányelvek megállapításánál, mint az üzemtervek megvizsgálásánál a tervezett mellékhasználati, különösen a legeltetésre előirányzott területeket szigorúan megvizsgálni, illetve meg szemlélni és a legeltetést az üdvös cél érdekében lehetőleg korlátozni.

Homorodjánosfalvi Sándor Jenő

m. kir. főerdőtanácsos (1872—1923)

A magyar erdészetnek újból gyásza van. A kérlelhetetlen halál ismét elragadott egyet legjobbjai közül, — aki odaadó munkássággal, lelkes ügyszeretettel buzgólkodott egész életén keresztül a magyar erdőgazdaság szolgálatában.

Sándor Jenő korai elhunytá vesztése az erdészeti szaknak s különösen a kincstári erdőgazdaságnak, vesztése az Országos Erd. Egyesületnek is, melynek az utóbbi években tevékeny választmányi tagja volt.

A hivatalos életben a szorgalom, a becsületesség, a rendszeret és korrektség jellemezték. A társadalmi életben pedig szeretetreméltó, megnyerő modorával, nemes és nyílt s erősen sovínista magyar jellemével, sokszor szípor-kázó elmésségével mindenütt, ahol megfordult, szeretetet és tiszteletet vivott ki magának.

Pályáját rajongásig szerette. Amikor a gyilkos kór ágyba döntötte, akkor is az fájt neki leginkább, hogy nem mehet többé erdőbe. — Ravatalánál *Józan Miklós* unitárius esperes magas szárnyalatu imája után, a kartársak nevében *Kaán Károly* h. államtitkár bucsuzott el tőle, meleg szeretettel jellemezve őt, mint kartársat és mint embert. — Sirjánál pedig a hazájukat vesztett székely testvérei nevében *Egerházy Lajos*, Erdélyből kiüldözött ref. esperes mondott gyönyörű bucsuztatót.

Homorodjánosfalvi *Sándor Jenő* ősi székely nemes családból származott, anyai ágon unokája volt a Maros-